

Xá Lợi Phật - Biểu tượng giác ngộ và niềm tin chính pháp

ISSN: 2734-9195 08:38 14/05/2025

Bài viết này hướng đến việc phân tích ý nghĩa Xá Lợi như một biểu tượng giáo lý có tính sư phạm, thể hiện tinh thần dung thông giữa giáo pháp và đời sống thế tục – đúng như tinh thần của các bộ kinh Đại thừa như Pháp Hoa, Hoa Nghiêm, Đại Bát Niết Bàn, nơi chân lý được diễn đạt bằng hình ảnh, biểu tượng và phương tiện thiện xảo.

Trong dòng chảy lịch sử văn hóa và tâm linh nhân loại, rất ít biểu tượng mang được sự kết tinh trọn vẹn giữa tính lịch sử, tính thiêng liêng và tính giáo dục như Xá Lợi Phật (śarīra). Không chỉ là phần di cốt vật lý còn lại sau lễ trà tỳ của đức Thế Tôn, Xá Lợi Phật đã vượt qua giới hạn vật chất để trở thành một biểu tượng siêu việt của giác ngộ, từ bi và sự tồn tại bất hoại của Pháp thân. Từ góc nhìn triết học và Phật học, Xá Lợi không đơn thuần là vật thể để tôn thờ, mà chính là chứng tích sống động của con đường Bát chính đạo và sự thành tựu vô thượng Bồ đề.

Sự kiện Xá Lợi Phật được Chính phủ Ấn Độ cho phép cung thỉnh về Việt Nam trong dịp Đại lễ Vesak 2025, đặc biệt là được tôn trí tại chùa Quán Sứ từ ngày 14-16/5/2025 – Trụ sở Trung ương Giáo hội Phật giáo Việt Nam, không chỉ là một dấu mốc trọng đại trong hoạt động hoàng pháp quốc tế, mà còn là một thông điệp biểu pháp sâu sắc cho cộng đồng Phật tử và toàn thể nhân dân Việt Nam. Trong bối cảnh xã hội hiện đại đầy biến động – nơi khoa học công nghệ phát triển nhanh chóng nhưng con người lại ngày càng xa rời đạo đức, mất phương hướng tâm linh – Xá Lợi trở thành một “kim chỉ nam” giúp mỗi người quay về với bản thể thanh tịnh, phục hồi niềm tin vào chính pháp và đánh thức Phật tính vốn sẵn nơi tự tâm.

Với tinh thần này, Xá Lợi Phật cần được nhìn nhận không chỉ từ giá trị tôn giáo truyền thống, mà còn như một biểu tượng giáo dục nội tâm, biểu hiện sống động của tư tưởng Tịnh – Nguyên – Hạnh trong truyền thống Tịnh độ, hay cách biểu đạt của pháp thân qua sắc thân như được giảng giải trong Kinh Pháp Hoa, Kinh Hoa Nghiêm và Kinh Đại Bát Niết Bàn. Từ biểu tượng hữu hình, Xá Lợi gợi

mở chiều sâu ý nghĩa siêu hình học (metaphysical), đồng thời đóng vai trò như một công cụ sư phạm tâm linh (spiritual pedagogy) giúp hành giả tiếp cận và khơi mở năng lực giải thoát vốn tiềm tàng trong chính mình.

Chính trong tinh thần đó, bài viết này sẽ đi sâu phân tích giá trị biểu pháp của Xá Lợi Phật trên ba phương diện như một biểu tượng giác ngộ và Pháp thân trường tồn, một phương tiện thiện xảo đưa chúng sinh vào chính tín và chính hạnh, và như một nhịp cầu nối giữa Phật giáo và dân tộc Việt Nam trong dòng chảy lịch sử và giữa bối cảnh xã hội hiện đại. Qua đó, khẳng định rằng: Dù thời đại có đổi thay, Xá Lợi Phật vẫn là ngọn đèn trí tuệ soi sáng cho con đường trở về với chân tâm và an trú giữa đời sống vô thường.

Hơn hai nghìn năm lịch sử Phật giáo, Xá lợi Phật luôn được tôn thờ như biểu tượng thiêng liêng của sự giác ngộ, là pháp thân vi diệu còn lưu lại sau khi Đức Phật nhập Niết-bàn. Không chỉ là di vật vật chất, Xá lợi là biểu tượng sống động của Chân lý tối thượng (Dharma) được hiển hiện nơi hình tượng. Nay, vào mùa Phật Đản (Vesak) 2025, khi Xá Lợi Phật được Chính phủ Ấn Độ chính thức cho phép thỉnh về Việt Nam, an vị tại chùa Quán Sứ từ ngày 14 - 16/5/2025 – ngôi chùa trung tâm của Giáo hội Phật giáo Việt Nam, thì đó không chỉ là sự kiện mang giá trị tâm linh và văn hóa, mà còn là cột mốc quan trọng trong sự nối kết niềm tin – chính pháp – cộng đồng trong bối cảnh thế giới đầy biến động.

Xá Lợi Phật được cung thỉnh về chùa Quán Sứ. Ảnh: Minh Minh

1. Xá lợi Phật - từ biểu tượng giác ngộ đến ý nghĩa quyền thừa và chân thừa

Theo Kinh Trường Bộ (Dīgha Nikāya), sau khi Đức Thế Tôn nhập diệt, kim thân Ngài được hỏa thiêu và để lại các phần Xá lợi như răng, xương, tóc... Sau đó, được phân chia đến tám quốc gia lớn để tôn thờ. Trong văn hóa Phật giáo, Xá lợi là biểu hiện vật chất của Pháp thân (Dharmakāya) – thân vô tướng của Như Lai, cho thấy công đức và trí tuệ hoàn mãn đã kết tinh thành hình tướng vượt ngoài quy luật thông thường.

Trong bản Hán dịch của Kinh Đại Bát Niết-bàn (大般涅槃經), Xá lợi được gọi là "Phật thân chi sở dư," tức "phần còn lại của thân Phật," nhưng cũng được nhấn mạnh rằng: “佛身雖滅 法身常在”. (Thân Phật tuy diệt, nhưng Pháp thân còn mãi).

Xá lợi vì vậy chính là cầu nối giữa hữu hình và vô hình, là biểu tượng bất hoại của giác ngộ, khai thị chúng sinh noi theo hạnh nguyện giải thoát và củng cố niềm tin vào sự thành tựu của Phật quả. Xá lợi là chiếc bè ấy – tạm nương phượng tiện để vượt thoát – nhưng không chấp vào đó.

2. Biểu tượng, ví dụ và vai trò giáo dục tâm linh từ Xá lợi

Từ góc nhìn giáo dục Phật học hiện đại, Xá lợi có thể được ví như “giáo cụ thiêng liêng”, giúp thâm nhập đạo lý vô thường, từ bi, giải thoát. Hình ảnh tín đồ lễ bái Xá lợi là một hành động giáo dục thân - khẩu - ý sâu sắc, giúp chuyển hóa nội tâm thông qua biểu tượng giác ngộ.

Tháp Xá lợi: như biểu tượng của trí tuệ viên mãn.

Ánh sáng từ Xá lợi phát ra: tượng trưng cho Pháp thân chiếu sáng mười phương.

Nhiều quanh Xá lợi: biểu hiện cho tinh thần nhất tâm quy hướng, không rời chính pháp.

Từ những biểu tượng ấy, Phật tử – đặc biệt là giới trẻ – có thể được nuôi lớn trong niềm tin Phật giáo, vượt qua khủng hoảng, tìm lại gốc rễ tâm linh.

3. Xá lợi như ánh đuốc thiêng cho thời đại

Xá lợi Phật trở về đất Thăng Long sau Vesak 2025, mang ý nghĩa thiêng liêng và trí tuệ, đánh thức tiềm năng Phật tính nơi mỗi người, củng cố niềm tin nơi chính pháp, đồng thời là thuyền bè phượng tiện đưa chúng sinh vượt qua khổ nạn thời

đại.

Dưới lăng kính Pháp Hoa, Xá lợi không đơn thuần là di vật, mà là hiển hiện Phật thân nơi từng bước chân lễ bái, là hóa thân của chính pháp giúp hàng Phật tử tự thân thể nghiệm được lý duyên sinh – vô thường – giải thoát. Nguyên cho mỗi người khi chiêm bái Xá lợi không chỉ thấy xương tro còn lại của Như Lai, mà thấy Phật trong chính mình – đó mới là chân nghĩa tối hậu của biểu tượng Xá lợi:

“Phật tức tâm, tâm tức Phật.”

“Tâm mình tức là Phật, thấy tâm liền thấy đạo”.

Thế giới bước vào thời đại khoa học – công nghệ với những bước tiến vượt bậc về vật lý lượng tử, trí tuệ nhân tạo và công nghệ sinh học, nhiều người cho rằng tôn giáo nói chung và Phật giáo nói riêng đã trở nên lỗi thời. Tuy nhiên, chính trong thời kỳ này, khi con người rơi vào khủng hoảng đạo đức, tinh thần và bản sắc, thì giá trị biểu pháp của Phật giáo lại càng trở nên thiết yếu. Xá Lợi Phật, dù là vật thể hữu hình, nhưng ẩn chứa nội hàm vô hình của giác ngộ, từ bi và trí tuệ, như một tượng trưng sống động cho sự đồng hiện của pháp thân giữa lòng thế gian.

Sự kiện Xá Lợi Phật được cung thỉnh về Chùa Quán Sứ – trung tâm Phật giáo của thủ đô ngàn năm văn hiến – không chỉ mang giá trị thiêng liêng cho hàng triệu Phật tử Việt Nam, mà còn nhắc nhở mỗi người dân rằng: giá trị Phật giáo chưa bao giờ rời xa dân tộc, mà luôn đồng hành như một dòng mạch đạo đức, trí tuệ và tình thương xuyên suốt chiều dài lịch sử.

Từ buổi đầu dựng nước, trải qua các triều đại Lý – Trần – Lê, đến những năm kháng chiến và xây dựng hòa bình, Phật giáo luôn là chỗ dựa tâm linh, là nền tảng văn hóa và là tinh thần bất diệt trong lòng dân tộc Việt Nam. Ngày nay, giữa xã hội hiện đại hóa, tinh thần ấy không bị mai một, mà càng được biểu hiện sâu sắc qua biểu tượng như Xá Lợi – một Pháp thân sống động, nhắc nhở mỗi người Việt rằng: Phật tính không xa, giải thoát không tách rời cuộc sống, giác ngộ bắt đầu từ nơi tâm người giữa dòng chảy nhân sinh.

Chính sự hiện diện của Xá Lợi trong dịp Đại lễ Vesak 2025 là một lần nữa nối liền nhịp cầu giữa lịch sử và hiện tại, giữa dân tộc và đạo pháp, giữa lý tưởng giác ngộ và đời sống hiện thực. Đó là biểu tượng sinh động của chân lý vĩnh cửu: Dù thế giới đổi thay, chân lý của Phật vẫn trường tồn – vì nó không phải điều huyền tưởng, mà là ánh sáng chân thật cho nhân loại đi qua biển khổ sinh tử, hướng đến bờ giác an lạc.

Trong lịch sử phát triển của các tôn giáo lớn trên thế giới, việc bảo tồn và tôn kính những di tích liên quan đến cuộc đời giáo chủ luôn đóng vai trò quan trọng trong việc duy trì niềm tin và ý thức cộng đồng. Đối với Phật giáo, Xá Lợi Phật (佛舍利) không chỉ là di cốt vật lý sau lễ trà-tỳ của Đức Phật Thích Ca Mâu Ni, mà còn mang ý nghĩa sâu sắc như một biểu tượng siêu hình của Pháp thân bất hoại (Dharmakāya) và là hiện thân sống động của con đường giác ngộ. Từ thời kỳ Phật giáo Nguyên thủy cho đến Phật giáo Đại thừa, Xá Lợi luôn được xem là nơi quy hướng tâm linh, là trung tâm biểu hiện của niềm tin, và là công cụ biểu pháp truyền tải chân lý Phật đà đến với hàng đệ tử tại gia và xuất gia mang ý nghĩa tôn giáo, ngoại giao và văn hóa, mà còn là một thông điệp biểu tượng đặc biệt trong bối cảnh thế giới hiện đại đang đối diện với khủng hoảng về niềm tin, bản sắc và đạo đức. Trong khi khoa học và công nghệ không ngừng phát triển, đem lại tiện nghi vật chất nhưng đồng thời làm lu mờ những giá trị tâm linh truyền thống, thì sự hiện diện của Xá Lợi Phật trở thành một phản đề tinh thần (spiritual counterpoint), giúp khơi lại chiều sâu tâm linh, định vị lại bản ngã con người trong vũ trụ và mối tương quan giữa cá nhân – cộng đồng – tuyệt đối.

Từ góc độ học thuật, việc nghiên cứu Xá Lợi không chỉ dừng lại ở khảo cổ học hay lịch sử Phật giáo, mà cần tiếp cận dưới lăng kính biểu tượng học tôn giáo, triết học Phật giáo, và giáo dục học tâm linh. Bài viết này hướng đến việc phân tích ý nghĩa Xá Lợi như một biểu tượng giáo lý có tính sư phạm, thể hiện tinh thần dung thông giữa giáo pháp và đời sống thế tục – đúng như tinh thần của các bộ kinh Đại thừa như Pháp Hoa, Hoa Nghiêm, Đại Bát Niết Bàn, nơi chân lý được diễn đạt bằng hình ảnh, biểu tượng và phương tiện thiện xảo. Qua đó, bài viết không chỉ góp phần lý giải vai trò của Xá Lợi trong việc củng cố niềm tin chính pháp giữa thời đại biến động, mà còn mở ra những hướng đi mới trong việc ứng dụng tư tưởng Phật giáo vào giáo dục đương đại và xây dựng cộng đồng tâm linh bền vững.

Tác giả: **Thích nữ Bảo Giác**